

PLAY
IT FOR
CHANGE

IGRAJ ZA SPREMEMBO – OZAVEŠČANJE IN
OPOLNOMOČENJE DEKLET IN FANTOV PRI
PREPREČEVANJU NASILJA NA PODLAGI SPOLA
PREK AVDIOVIZUALNIH MEDIJEV IN GLASBE (PFC)

Raziskovalno poročilo - Slovenija

Pripravili: Živa Humer in Mojca Frelih

Junij 2018, Ljubljana

KAZALO

1. UVOD	3
1.1 Nasilje na podlagi spola v Sloveniji	3
2. METODOLOGIJA IN RAZISKAVA	6
3. ANALIZA VPRAŠALNIKOV - MLADI	7
3.1 Glasba	7
3.2 Enakost	11
3.3 Nasilje	11
4. ANALIZA FOKUSNIH SKUPIN Z MLADIMI	14
4.1 Videospot Lagano, izvajalec Challe Salle	16
4.2 Videospot Eminem in Rihanna, skladba Love the Way You Lie	18
5. ANALIZA INTERVJUJEV Z UČITELJI_CAMI	20
5.1 Spolni stereotipi in šola	21
5.2 Nasilje na podlagi spola: problem?	22
5.3 Glasba, avdiovizualni mediji in reprodukcija nasilja na podlagi spola ter spolnih stereotipov	23
6. KLJUČNE UGOTOVITVE	24
7. PRIPOROČILA	26
8. VIRI	27

»Vsebina tega poročila predstavlja stališča avtoric in je njuna izključna odgovornost. Evropska komisija ne prevzema nikakršne odgovornosti za uporabo informacij, ki jih vsebuje. «

1. UVOD

Igraj za spremembo (angl. *Play it for Change*) je evropski projekt s ciljem ozaveščanja, izobraževanja in krepitev vloge mladih pri preprečevanju nasilja na podlagi spola prek avdiovizualnih medijev in glasbe. Projekt ravno prek avdiovizualnih medijev in glasbe spodbuja mlade h kritičnemu mišljenju, kar je zelo pomembno, saj dekleta in fantje redno uporabljajo tovrstne medije, ki pogosto celo utrjujejo spolne stereotipe.

Projekt poteka v sodelovanju partnerskih organizacij iz šestih držav: Fundació Surt (Katalonija, Španija), KMOP (Grčija), Mirovni inštitut (Slovenija), CESI (Hrvaška), Mediterranean Institute of Gender Studies (Ciper) and Feminoteka (Poljska). Koordinator projekta je Fundació Surt (Katalonija, Španija).

V nadaljevanju predstavljamo izsledke študije o mladih in nasilju na podlagi spola v povezavi z glasbo in avdiovizualnimi mediji, ki temelji na vprašalnikih za mlade, fokusnih skupinah z mladimi in intervjuji z učitelji ter učiteljicami. V poročilu najprej predstavimo obstoječe stanje (raziskave, študije, podatki), nadaljujemo z analizo vprašalnikov in fokusnih skupin z mladimi, čemur sledijo izsledki analize intervjujev z učiteljicami in učitelji. Zaključimo s povzetkom ključnih ugotovitev ter priporočili za delovanje proti spolnim stereotipom in nasilju na podlagi spola.

1.1 Nasilje na podlagi spola v Sloveniji¹

Strateški dokument na področju politike enakosti spolov, tj. Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020, opredeli nasilje nad ženskami kot enega ključnih razlogov neenakosti spolov v družbi. Nasilje nad ženskami je definirano kot "kršenje človekovih pravic in oblika diskriminacije na podlagi spola, ki izhaja iz neenakovrednih družbenih odnosov med spoloma" (ReNPEMŽM 2015–2020). Ob tem je izpostavljeno, da nasilje zaradi spola nesorazmerno prizadane osebe določenega spola.

Mednarodne in nacionalne raziskave (FRA, 2014; EK, 2017; Filipčič, 2011) ugotavljajo, da nasilje zaradi spola nesorazmerno prizadane ženske in deklice, pri čemer so žrtve nasilja pogosto marginalizirane. V javnem diskurzu je še vedno prisotno tudi mišljenje o krivdi žrtve za nasilje. Ključno pa je izpostaviti, da so žrtve nasilja zaradi spola lahko tudi moški in dečki, kar pa ostaja v slovenskem kontekstu povsem marginalizirana tema.

Vseevropska raziskava o nasilju nad ženskami (FRA, 2014) je pokazala, da je bilo 33% žensk v EU-28, ki so bile od 15. leta starosti žrtve fizičnega in/ali spolnega nasilja v zadnjem letu oziroma več kot leto dni pred raziskavo. V zadnjem letu pred raziskavo je bilo približno 2% žensk v EU (starih od 18 do 74 let) žrtev spolnega nasilja oziroma s številkami to pomeni približno 3,7 milijona žensk (FRA, 2014). Spolno nadlegovanje po spletu, vključno z neželjeno elektronsko

¹ Slovenija je l. 2011 podpisala in leta 2015 ratificirala Istanbulsko konvencijo.

pošto z izrecno spolno vsebino ali SMS sporočili z žaljivo vsebino, je doživelo največ žensk v starostni skupini od 18 do 29 let (ibid.).

Podatki za Slovenijo kažejo naslednje:

- 22% žensk je od 15. leta starosti doživelo fizično in/ali spolno nasilje s strani partnerja ali nekdanjega partnerja;
- 14,2% žensk je od 15. leta starosti doživelo zalezovanje;
- 46,7% žensk je od 15. leta starosti doživela spolno nadlegovanje;
- 12,4% žensk je pred 15. letom starosti doživela fizično in/ali spolno nasilje.

Prva slovenska raziskava o nasilju v zasebni sferi in partnerskih odnosih *Pojavnost nasilja in odzivnost na nasilje v zasebni sferi in partnerskih odnosih* je potekala med 2008 in 2010 na reprezentativnem vzorcu žensk, starih od 18 do 80 let. Raziskava je pokazala, da je vsaka druga ženska v Sloveniji (56,1%) od dopolnjenega 15. leta starosti doživela eno od oblik nasilja. Najbolj pogoste oblike nasilja, ki so jih doživele ženske, so psihološko nasilje (49,3%), fizično nasilje (23%), premoženjsko nasilje (14,1%) omejevanje gibanja (13,9%) in spolno nasilje (6,5%). Med ženskami, ki so nasilje doživele v zadnjih 12 mesecih, jih je 49,9% doživelo psihološko nasilje, 5,9% fizično nasilje, 7% premoženjsko nasilje in 6,1% omejevanje svobode ter 1,5% spolno nasilje. Najbolj pogosto nasilje eskalira v družini izvora, medtem ko se v intimno partnerskih odnosih nasilje pojavi med drugim in petim letom partnerske zveze, pri čemer pa je kar ena četrtna vprašanih žensk poročala, da se je nasilje začelo v prvem letu partnerske zveze. Izsledki te raziskave so potrdili, da se nasilje lahko pojavi v katerem koli življenjskem obdobju, od zgodnjega otroštva do pozne starosti. Poleg tega je raziskava razkrila, da so bile nekatere anketirane ženske žrtve nasilja skozi celotno življenje – kar ena četrtna žensk je bila žrtev nasilja več kot 20 let. Nasilje v času nosečnosti je doživelo 5,5% žensk, 4,7% žensk pa je poročalo o nasilju povzročitelja tudi do otrok(a), kjer je šlo večinoma za psihološko, fizično in spolno nasilje. Posledice nasilja so vidne v slabšem zdravju žensk, ki so doživele nasilje. Najbolj pogosto so anketiranke izpostavljale stres, tesnobo, izgubo teka, želodčne težave, glavobole, motnje spanja, slabo koncentracijo, depresijo in razmišljanje o samomoru (Filipčič, 2011).

Opravljen je bil tudi analiza izrečenih ukrepov prepovedi približevanja s strani policije za obdobje od 2005 do 2010, ki je pokazala, da je bilo 97% storilcev moških, žrtve so bile najpogostejše žene in zunajzakonske partnerice povzročitelja nasilja (48%), sledijo jim starši povzročitelja nasilja (19%), mladoletni otroci (15%), bivši partnerji (7%), polnoletni otroci (5%) in drugi sorodniki (6%) (ReNPEMŽM 2015 – 2020).

Nasilje na podlagi spola med mladimi je v Sloveniji na splošno neraziskano področje, obstajajo redke, manjše študije. Urad za enake možnosti je leta 2009 izvedel raziskavo o nasilju med zmenkanjem. Ljubosumje, nadzor in posesivnost pogosto niso prepoznane kot subtilne oblike nasilja. Kar 15,5 % dijakinj, ki so doživele nasilje med zmenkanjem, je to povedalo prijateljicam in prijateljem, 10 % je povedalo staršem, prav toliko pa nasilnega dogodka ni opredelilo kot nasilje. V nasprotju z dijakinjami pa kar 22,4% dijakov, ki so doživeli nasilje med zmenkanjem, tega niso percepirali kot nasilje (Urad za enake možnosti).

V študiji, ki jo je leta 2008 opravila Legebitra pri skupini LGBT mladih, se je pokazalo, da istospolno usmerjeni mladi v srednjih šolah pogostejše doživljajo nasilje v primerjavi z istospolno usmerjenimi študenti in študentkami na fakultetah. Več kot ena desetina istospolno usmerjenih dijakov in dijakinj pogosto doživlja nasilje zaradi spolne usmerjenosti, več kot 35% vprašanih pa ima vsaj eno izkušnjo nasilja v šoli zaradi svoje spolne usmerjenosti. Zlasti

geji so skupina, ki v šoli doživlja tudi fizično nasilje s strani sošolcev zaradi svoje spolne usmerjenosti, medtem ko so ostali izpostavljeni verbalnemu in neverbalnemu nasilju (Kuhar, 2009).

Za populacijo mladih so v Sloveniji dostopni podatki o medvrstniškem nasilju. Po podatkih Nacionalnega inštituta za javno zdravje lahko razberemo, da več fantov kot deklet izvaja medvrstniško nasilje²:

	FANTJE			DEKLETA		
Leto	11 let	13 let	15 let	11 let	13 let	15 let
2002	6,3	8,2	7,4	2,6	3,1	4,3
2006	8,4	12,6	11,0	3,9	5,3	2,7
2010	5,9	14,5	11,8	4,1	4,6	5,6
2014	14,3	12,6	9,0	7,2	5,7	4,8

Vir: Nacionalni inštitut za javno zdravje (NIJZ - HBSC).

V šolah mladi doživljajo zlasti psihično nasilje (zmerjanje, žaljenje, posmehovanje), sledita fizično in spolno nasilje (otipavanje) (Balažić, 2006). Mladi se pogosto pojavljajo v nasilnih situacijah v različnih vlogah, tako v vlogah povzročiteljev, opazovalcev_k v kot tudi v vlogah žrtev nasilja (ibid.). Katarina Zabukovec Kerin, vodja Društva za nenasilno komunikacijo, pa opozori na razlike v percepcijah nasilja, glede na to, kdo ga povzroča in do koga. Na primer, otipavanje, kadar to počnejo fantje, ne sme biti nič manj sprejemljivo, kot če to počnejo dekleta. In v tem smislu opozori na diskriminacijo po spolu, ki obstaja tako v šolskem prostoru kot širše v družbi (Zabukovec Kerin, 2006).

Dejavnosti šol na področju medvrstniškega nasilja temeljijo na pristopu preprečevanja nasilja. Pogost je integrativen oziroma sistematičen pristop, opredeljen z ničelno stopnjo tolerance in vključenosti različnih deležnikov v preprečevanje medvrstniškega nasilja (vodstvo, učitelji in učiteljice, strokovne službe ipd.).

Če povzamemo, nasilje na podlagi spola med mladimi ni sistematično raziskano in ni dostopnih podatkov. Podobno je tudi na področju politik, kjer se zdi, da je nasilje na podlagi spola med mladimi popolnoma prezrto.³

2 Opis kazalnika: Učenec ali učenka je trpinčen(a), kadar mu (ji) drugi učenec ali skupina učencev govori ali naredi grde in neprijetne stvari. Trpinčenje je tudi, kadar učenci znova in znova zasmehujejo/zafiravajo drugega učenca ali učenko na način, ki mu (ji) ni prijeten, oziroma kadar ga (jo) namenoma izključijo iz svojih dejavnosti (NIJZ-HBSC).

3 Na primer, strateški dokument na področju mladih, tj. Resolucija o nacionalnem programu za mladino 2013-2022 (ReNPM 13–22), področja nasilja ne pokriva.

2. METODOLOGIJA IN RAZISKAVA

V raziskovalnem delu, ki je potekalo od aprila do julija 2018, je sodelovalo 10 šol (3 osnovne šole in 7 srednjih šol) iz dveh slovenskih regij:

- 146 deklet in fantov je izpolnilo vprašalnik (108 deklet in 34 fantov, starih med 15 in 18 let);
- 34 fantov in deklet je sodelovalo v fokusnih skupinah (17 fantov, 17 deklet; 2 fantovski fokusni skupini, 1 fokusna skupina z dekleti in 3 spolno heterogene fokusne skupine; starih od 11 do 17 let);
- 23 učiteljic in učiteljev je sodelovalo v individualnih in skupinskih intervjujih (20 žensk, 3 moški).

Vprašalnik za mlade so izpolnjevali fantje in dekleta iz Osrednjeslovenske regije (Gimnazije Ledina) in Obalno-kraške regije (Šolski center Srečko Kosovel Sežana).

V fokusnih skupinah so sodelovali mladi Osrednjeslovenske regije, zlasti iz Ljubljane in okolice Ljubljane (Gimnazija Ledina, Srednja šole tehniških strok Šiška in Osnovna šole Brezovica).

V intervjujih z učitelji_cami pa so sodelovali zaposleni iz Osrednjeslovenske regije, natančneje, zaposleni na Gimnaziji Ledina, Srednji šoli tehniških strok Šiška, OŠ Brezovica, OŠ Božidarja Jakca, OŠ Šentvid, Gimnaziji Bežigrad, Gimnaziji Jožeta Plečnika, Gimnaziji Novo mesto in Srednji oblikovni šoli.

Raziskovalno delo (vprašalniki, fokusne skupine/individualni/skupinski intervjuji) je potekalo na šolah ob predhodnih dogovorih s predstavniki in predstavnicami šol. Prostorsko so bile fokusne skupine/intervjuji izvedeni v učilnicah in knjižnicah posameznih šol. Časovno pa smo bili večinoma omejeni na eno šolsko uro (45 minut), zato so se individualni/skupinski intervjuji (z učitelji in učiteljicami) izkazali kot zelo primerni, da smo lahko v celoti izvedli intervjuje. Manjše fokusne skupine mladih (od 4 do 7) so prav tako omogočale diskusijo o vseh zastavljenih vprašanjih ter kratko analizo po ogledu videospotov.

Raziskovalno delo, ki je potekalo v zadnjih mesecih šolskega leta, je zahtevalo dodaten angažma in napor raziskovalne skupine na Mirovnem inštitutu pri rekrutaciji udeleženk in udeležencev (mladih, učiteljev_ic) v fokusnih skupinah, intervjujih in vprašalnikih. Ne glede na omenjene oteževalne okoliščine, smo v raziskovalnem delu presegli število izpolnjenih vprašalnikov za več kot dvakrat (od prvotno načrtovanih 50 do 60 vprašalnikov do 146 izpolnjenih vprašalnikov), prav tako je v fokusnih skupinah sodelovalo več mladih (od načrtovanih 24 do 32 udeležencev in udeleženk do izvedenih 6 fokusnih skupin s skupnim številom 34 sodelujočih). Zgolj skupno število sodelujočih učiteljic in učiteljev (23) odstopa od predvidenih 32 do 40 učiteljev in učiteljic, kar ne otežuje kvalitativne analize, saj je bila točka saturacije dosežena.

3. ANALIZA VPRAŠALNIKOV - MLADI

Vprašalnik za mlade o glasbi, enakosti in nasilju vsebuje 13 vprašanj, od tega 3 demografska vprašanja (spol, starost in kraj bivanja), 6 vprašanj o glasbi, 2 vprašanja o enakosti in 2 vprašanja o nasilju. Vprašanja o nasilju so razdeljena na individualno izkušnjo z različnimi oblikami nasilja in na izkušnjo opazovalca_ke različnih oblik nasilja. Vsebinsko je vprašalnik razdeljen na tri področja: glasbo, enakost in nasilje, čemur sledi tudi analiza odgovorov anketiranih mladih.

Ključno raziskovalno vprašanje je, kakšen je vpliv spolnih stereotipov v avdiovizualnih medijih in glasbi na delovanje in razmišljanje mladih. Izsledki te ankete ne omogočajo posploševanja na celotno populacijo mladih, omogočajo pa uvid v razmišljanja mladih o glasbi, spolnih stereotipih in izkušnjami z različnimi oblikami nasilja (bodisi kot žrtve bodisi kot opazovalci_ke).

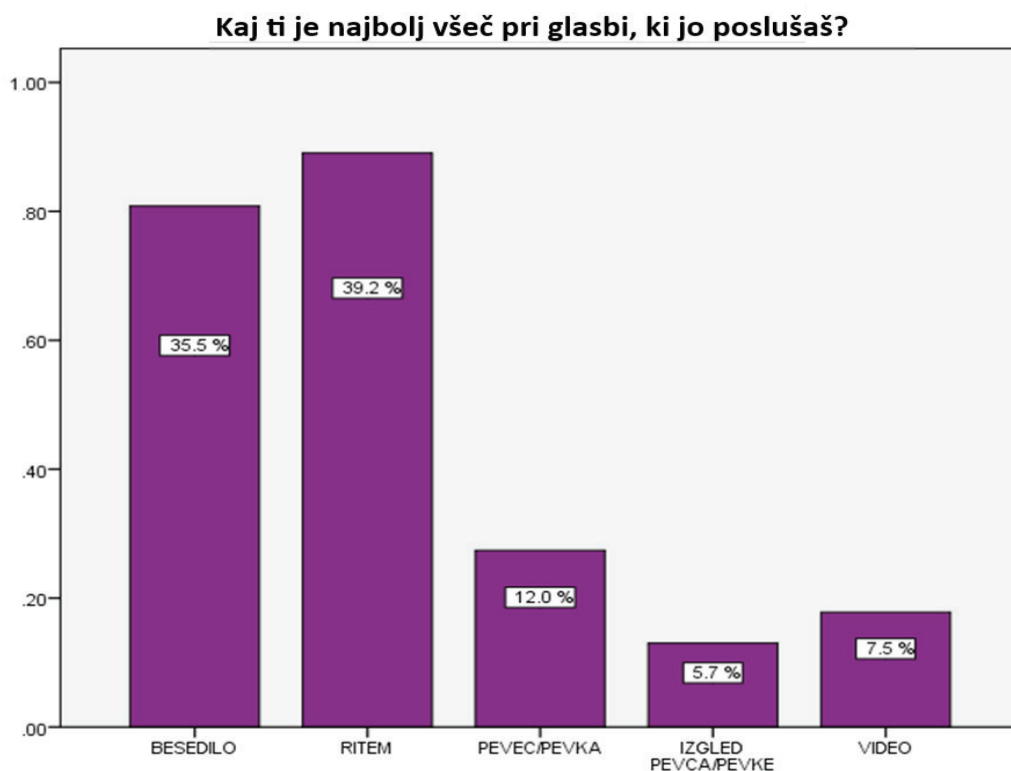
Vprašalnike je izpolnilo 146 fantov in deklet iz Gimnazije Ledina (79) in Šolskega centra Srečka Kosovela iz Sežane (67). Vzorec je priložnostni in vključuje 74% deklet in 23,3% fantov ter 2,1% oseb, ki se niso opredelile za žensko ali moškega. Povprečna starost je bila v času izpolnjevanja vprašalnika 15,78 let, najmlajši sodelujoči so stari 14 let, najstarejši pa 18 let.

3.1 Glasba

Največ anketiranih mladih, tj. slabi dve tretjini (65,1%) posluša pop glasbo, sledijo mladi, ki poslušajo rock glasbo (43,2%) ter mladi, ki poslušajo hip hop (28,8%) in elektronsko (25,3%) glasbo⁴. Pri poslušanju glasbe večjih razlik med spoloma ni zaznanih. Nekoliko več deklet kot fantov posluša pop in rock glasbo, fantje pa nekoliko več kot dekleta poslušajo hip hop glasbo. Poleg teh zvrsti so mladi navajali tudi, da poslušajo 'Balkan'⁵, korejski pop, jazz, klasično glasbo, metal in blues. Zanimalo nas je, kaj je mladim najbolj všeč v glasbi, ki jo poslušajo. Anketirani mladi ocenjujejo, da sta ritem (39,2%) in besedilo (35,5%) najpomembnejša elementa pri poslušanju glasbe, sledi izvajalec oziroma izvajalka (12,0%), medtem ko sta izgled pevca ali pevke (5,7%) ali video spot (7,5%) manj pomembna.

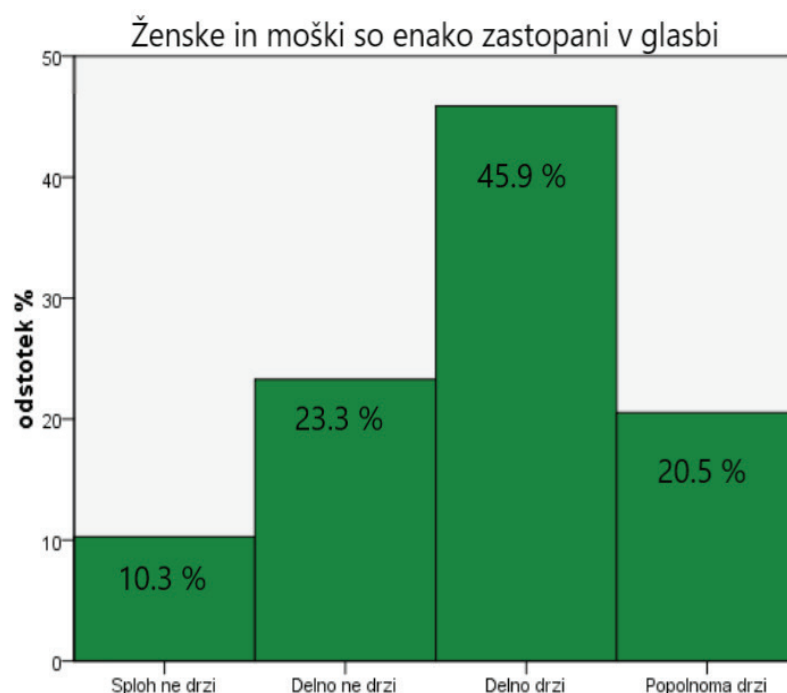
4 Seštevek presega 100% zaradi tega, ker je bilo možnih več odgovorov.

5 Glasba iz področja republik nekdanje Jugoslavije, vključno z balkanskim rockom in turbo folk glasbo.

Prepričanja o enakosti spolov v glasbi smo merili s trditvami o reprezentaciji žensk in moških v glasbi. Prevladuje skupina anketiranih, ki je mnenja, da so moški in ženske enako zastopani v glasbi (slaba polovica jih ocenjuje, da to delno drži, ena petina, da to popolnoma drži), medtem ko se ena tretjina vprašanih s tem ne strinja. Tudi pri trditvah o tem, da ideja ljubezni v pesmih odraža realnost ter da je reprezentacija žensk in moških v glasbi takšna kot v vsakdanjem življenju, se pri anketiranih mladih oblikujeta dve skupini. Dobra polovica (60%) vprašanih meni, da ideja ljubezni v glasbi oziroma pesmih ne odraža realnosti, medtem ko jih 40% vprašanih ocenjuje ravno nasprotno. Slaba polovica mladih (45,5%) je mnenja, da so moški in ženske v glasbi, ki jo poslušajo, predstavljeni tako kot v vsakdanjem življenju, dobra polovica pa ocenjuje, da ženske in moški v glasbi ne odražajo žensk in moških v vsakdanjem življenju.

Iz odgovorov lahko razberemo, da nekoliko več mladih (slaba polovica anketiranih) ocenjuje, da obstaja razlika v reprezentacijah žensk in moških v glasbi in vsakdanjem življenju in da glasba nujno ne odraža ideje ljubezni ter vlog žensk in moških v realnosti.

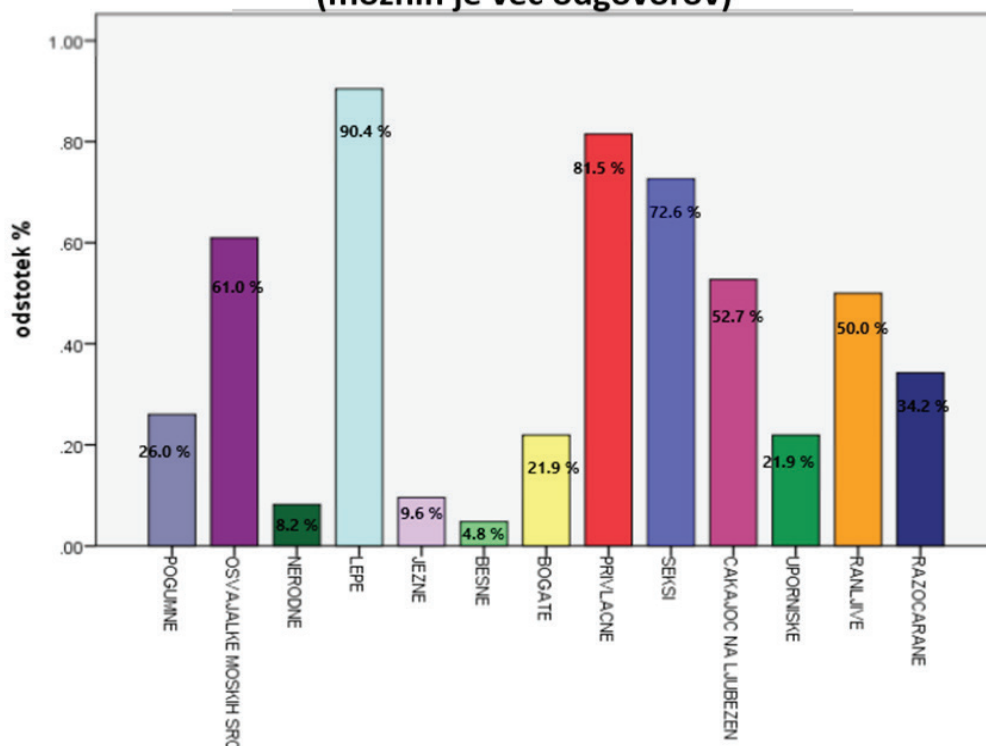

Ocena o relativni enakosti spolov v glasbi glede zastopanosti žensk in moških se spremeni pri trditvah o značilnostih žensk in moških v glasbi in avdiovizualnih medijih. Sodelujoči se v nekoliko večji meri strinjajo glede seksualiziranih reprezentacij žensk v glasbi kot glede predstav o hegemoni moškosti. Večina vprašanih (82.2%) se strinja, da so ženske v glasbi predstavljene predvsem kot privlačne, seksi in da ugajajo moškim, medtem ko se manj kot petina vprašanih s tem ne strinja. S trditvijo, da so moški v glasbi predstavljeni kot močni in kot zaščitniki žensk se strinja nekaj več kot polovica anketiranih, medtem ko se dobra tretjina s tem ne strinja oziroma se sploh ne strinja.

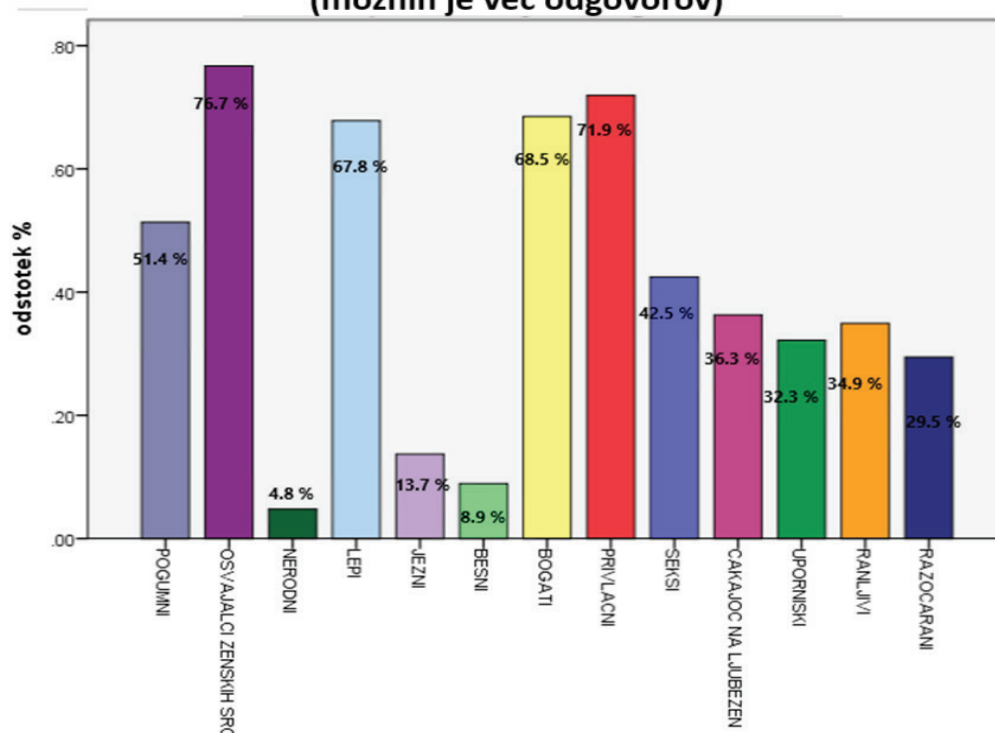
Ženske so v glasbi in avdiovizualnih medijih, kot ocenjujejo mladi, reprezentirane skoraj izključno s seksualiziranim zunanjim izgledom (lepe, privlačne, seksi), tudi kot osvajačke moških src, čakajoč na ljubezen (moškega) in posledično ranljive. Moški pa so ravno nasprotno, reprezentirani kot osvajalci ženskih src, privlačni in bogati ter pogumni. Privlačnost in lepota sta edini karakteristiki, ki ju anketirani, označijo kot značilnosti reprezentacij žensk in moških v glasbi.

Biti bogat, pogumen, osvajalec so vloge, ki jih mladi ocenjujejo kot karakteristike moških, biti lepa, privlačna in seksi pa karakteristike žensk v glasbi in avdiovizualnih medijih.

Ženske so v glasbi predstavljene kot ... (možnih je več odgovorov)

Moški so v glasbi predstavljeni kot ... (možnih je več odgovorov)

3.2 Enakost

Podobna razdeljenost odgovorov mladih na dve skupini se pokaže tudi pri razumevanju enakosti spolov in nasilja med spoloma v Sloveniji. Dobra polovica vprašanih (51,7%) meni, da neenakosti spolov ni oziroma je stopnja neenakosti nizka, medtem ko je slaba polovica (48,4%) vprašanih mnenja, da je neenakost spolov visoka oziroma srednja.

Prav tako se razdeljenost odgovorov akumulira v dveh nasprotujočih skupinah, pri čemer slaba polovica vprašanih (43,8%) ocenjuje, da je stopnja nasilja med moškimi in ženskami nizka oziroma ta sploh ne obstaja, medtem ko dobra polovica mladih (56,1%) meni, da je stopnja nasilja med spoloma srednja oziroma visoka.

3.3 Nasilje

Anketirani poročajo, da so bolj pogosto v vlogi opazovalcev/opazovalk različnih vrst nasilja kot pa v vlogi žrtev. Najbolj pogosta oblika, ki so jo anketirani doživeli, je verbalno nasilje (širjenje govoric), saj je o tej izkušnji nasilja poročalo 68,5% vprašanih. Sledita spletno nasilje, zlasti širjenje govoric na družbenih omrežjih, otipavanje in fizično nasilje.

Kako pogosto si doživel a naslednje oblike nasilja?

	Nikoli se ni zgodilo	Redko	Včasih	Pogosto
Izključili so me iz družbenih omrežij (FB, Instagram, Twitter, idr.)	86,2	8,3	5,5	0
Nekdo je širil govorice o meni na družbenih omrežjih (FB, Instagram, Twitter, idr.)	72,6	16,4	9,6	1,4
Nekdo je na družbenih omrežjih objavil mojo golo fotografijo (FB, Instagram, Twitter, idr.)	96,6	2,1	0	1,4
Nekdo je širil govorice o meni (v šoli)	31,5	30,1	27,4	11,0
Nekdo od mojih vrstnikov/vrstnic me je pretepel/močno udaril.	77,4	19,2	2,1	1,4
Nekdo od mojih vrstnikov/vrstnic me je otipaval proti moji volji.	73,8	20,0	4,8	1,4

Skoraj vsi sodelujoči (92,4%) so že bili priča širjenju govoric o neki osebi v šoli, čemur sledijo deleži anketiranih, ki so bili priča spletnemu nasilju. Dobra petina vprašanih (21,2%) je bila pogosto priča širjenju govoric o nekem fantu oziroma dekletu na družbenih omrežjih, 6,8% jih je bila pogosto priča izključevanju neke osebe iz družbenih omrežij,

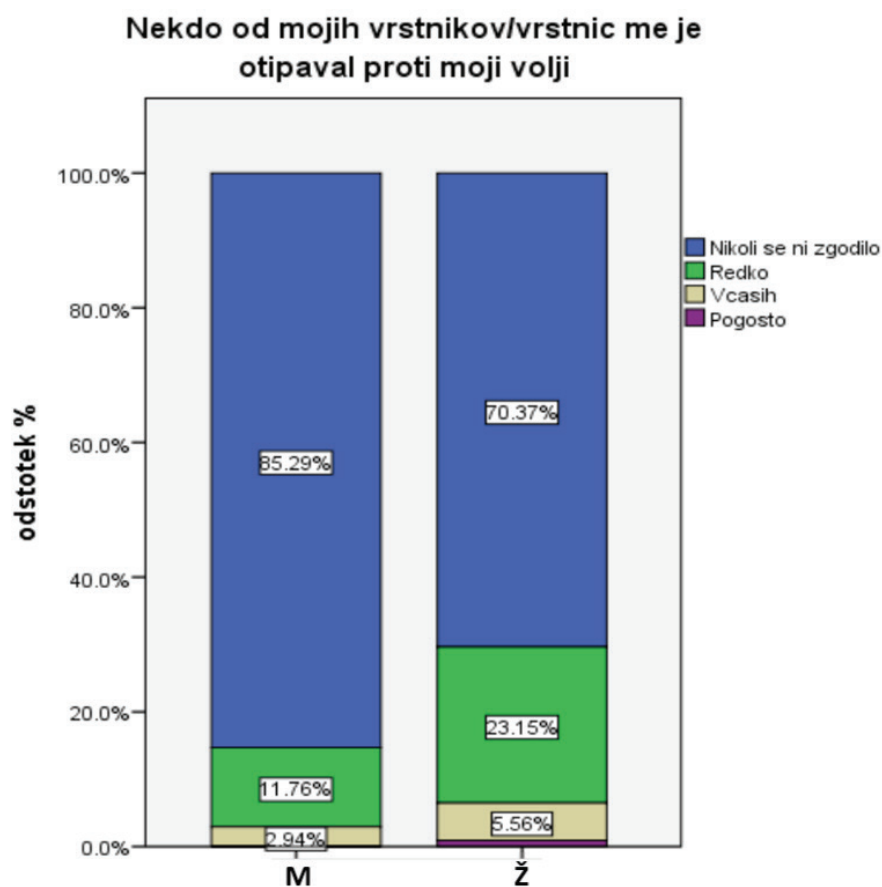
3,4% pa jih je bila pogosto priča objavi gole fotografije neke osebe na družbenih omrežjih.

Kako pogosto si bil a priča nasilju?

	Nikoli se ni zgodilo	Redko	Včasih	Pogosto
Nekdo iz moje vrstniške skupine je bil izključen iz družbenih omrežij (FB, Instagram, Twitter, idr.)	45,9	30,8	16,4	6,8
Nekdo je širil govorice o nekemu fantu oz. neki punči na družbenih omrežjih (FB, Instagram, Twitter, idr.)	24,7	23,3	30,8	21,2
Nekdo je na družbenih omrežjih objavil golo fotografijo bivše punce oz. bivšega fanta (FB, Instagram, Twitter, idr.)	65,1	26,7	4,8	3,4
Nekdo je širil govorice o nekemu fantu/nekim punčam (v šoli).	7,6	19,3	29,0	44,1
Nekdo iz moje vrstniške skupine je pretepel/ močno udaril nekega fanta oz. neko punco.	32,2	37,7	20,5	9,6
Nekdo iz moje vrstniške skupine je otipaval nekega fanta proti njegovi volji.	83,4	11,0	4,1	1,4
Nekdo iz moje vrstniške skupine je otipaval neko punco proti njeni volji.	41,8	32,9	19,2	6,2

Najpogostejše oblike nasilja, katerim so bili priča mladi, so širjenje govoric o nekem fantu oziroma nekem dekletu v šoli in na družbenih omrežjih, fizično nasilje in otipavanje dekleta proti njeni volji.

Razlike med spoloma so pri doživljanju spolnega nadlegovanja, saj je otipavanje doživela slaba tretjina anketiranih deklet in 14,7% fantov. To hkrati pove dvoje: vsako tretje dekle je doživelo otipavanje proti svoji volji; in otipavanje proti svoji volji so doživeli tudi fantje.

Če povzamemo, lahko o vplivu glasbe in avdiovizualnih medijev na delovanje in razmišljanje mladih na podlagi odgovorov anketiranih mladih izlučimo naslednje: skoraj polovica anketiranih ocenjuje, da obstaja razlika v reprezentacijah žensk in moških v glasbi in vsakdanjem življenju in da glasba nujno ne odraža ideje ljubezni ter vlog žensk in moških v realnosti. Mladi so poročali, da so pogostejše v vlogi opazovalcev in opazovalk nasilja kot pa v vlogi žrtve. Najpogostejše oblike, ki so jim mladi bili priča, so verbalno nasilje (širjenje govoric), spletno nasilje (širjenje govoric na družbenih omrežjih omrežjih), otipavanje in fizično nasilje. Približno tretjina anketiranih deklet ima izkušnjo otipavanja proti svoji volji, in 14,7% fantov, ki ima tovrstno izkušnjo. Anketirani mladi so bili priča širjenju govoric o nekem dekletu oziroma fantu v šoli in na družbenih omrežjih, prav tako so bili priča otipavanju dekleta oziroma fanta proti njuni volji. Pri spolnem nadlegovanju se pokaže razlika med spoloma, saj je več kot vsak drugi anketirani že bil priča otipavanju nekega dekleta proti njeni volji, medtem ko je večina vprašanih (83,4%) vprašanih poročala, da nikoli ni bila priča otipavanju nekega fanta proti njegovi volji.

4. ANALIZA FOKUSNIH SKUPIN Z MLADIMI

V šestih fokusnih skupinah je sodelovalo 34 mladih, od tega 17 deklet in 17 fantov iz dveh srednjih šol in ene osnovne šole. Starost sodelujočih v fokusnih skupinah je bila med 11 in 18 let. Izmed šestih fokusnih skupin sta bili izvedeni dve fokusni skupini s fanti, ena z dekleti in tri spolno heterogene fokusne skupine.

Uvodoma so se mladi v fokusnih skupinah predstavili z izmišljenim imenom⁶ in starostjo ter povedali, katero glasbo najraje poslušajo oziroma kdo so njihovi najljubši izvajalke in izvajalci. V osrednjem delu fokusne skupine je sledil ogled in pogovor o dveh videospotih, slovenskega izvajalca Challe Salle s skladbo *Lagano* in tujega izvajalca ter izvajalke, Eminema & Rihanne s skladbo *Love the Way You Lie*.

Tabela: Mladi v fokusnih skupinah po starosti, spolu, zvrsti glasbe in najljubših izvajalcih_kah:

SINONIM	SPOL	STAROST	ZVRST GLASBE	NAJLJUBŠI/A SLO IZVAJALEC/KA	NAJLJUBŠI/A TUJ/A IZVAJALEC/KA
MAJA	Ž	18	POP	SREČA MOJA SI	SIA, THIS DAYS, IN MY BLOOD
NIKA	Ž	17	RAZNOVRSTNE ZVRSTI (VSE)	/	/
LANA	Ž	17	POP	VSE POSLUŠA	/
IZABELA	Ž	18	/	BALERINA	IT`S MY LIFE
SARA	Ž	17	ROCK	/	BON JOVI
ANA	Ž	18	VEČ RAZLIČNIH ZVRSTI	TEŽKO IZBERE IZVAJALCA	/
PETER	M	18	POP	/	MOBY, THE WEEKEND
JON	M	18	RAZLIČNE ZVRSTI, ROCK	/	ARCTIC MONKEYS
HAKAN	M	17	GLASBA IZ PODROČJA BIVŠE JUGOSLAVIJE (od 95' dalje)	/	NEDELJKO BAJIĆ BAJA
NEJC	M	/	GLASBA IZ PODROČJA BIVŠE JUGOSLAVIJE	/	SINAN SAKIĆ
BETI	Ž	/	HIP HOP, RAP	/	POST MALONE

⁶ Z namenom zagotavljanja anonimnosti sodelujočih mladih v fokusnih skupinah v poročilu navajamo samo njihova izmišljena imena in starost, izpuščamo pa šolo. Namreč, za samo analizo ni pomembno iz katere šole prihajajo mladi v fokusnih skupinah, saj analiza ne temelji na primerjavi med šolami.

TINA	Ž	/	LATINO	2CELLOS	ENRIQUE IGLESIAS, RICKY MARTIN
BRINA	Ž	16	RAP	/	FUTURE YOUNG
LEA	Ž	15	POP	/	BEYONCE
NORVARD	M	16	HEAVY METAL, RAP	NIMA NAJLJUBŠEGA PEVCA/PEVKE	NIMA NAJLJUBŠEGA PEVCA/PEVKE
MATEVŽ	M	15	RAP	/	TWENTY ONE PILOTS
DEJAN	M	16	ROCK	/	SLAYER, PIXIES, JOX DIVISION
JAKA	M	17	METAL	/	METALLICA, SLAYER, DREAM THEATRE, CANIBAL CORPSE
MAJA	Ž	16	POP	/	LANA DEL REY
IZA	Ž	17	POP	/	ENRIQUE IGLESIAS, SELENA GOMEZ,
VAN	M	17	HIP HOP, RAP	/	SABA
SATARINA	Ž	17	ODVISNO OD RAZPOLOŽENJA (TUDI SLOVENSKO, HRVAŠKO)	/	COLD PLAY
MR. WEEDMAN	M	16	RAZLIČNO GLASBO	/	/
MARKO	M	16	RAP	/	EMINEM
JEFF	M	16	POP	/	WEEKEND
PIZZA BULLET	M	/	POP	/	SHEERAN
BUREY BOY	M	16	POP, JAZZ	/	/
BORIS	M	16	HARD BASS	/	/
JOŽE	M	16	POP, RAP	/	/
TIM	M	11	POP	/	IMAGINE DRAGONS
AJA	Ž	13	ROCK	/	ROLLING STONES
LINA	Ž	12	RAP	/	/
ANA	Ž	11	POP	/	ARIANA GRANDE, SELENA GOMEZ
ALJA	Ž	12	HIT GLASBA	/	/

Mladi, ki so sodelovali v fokusnih skupinah, poslušajo zelo raznolike glasbene zvrsti, od pop glasbe, hip hopa, rock glasbe (heavy metal), elektronske glasbe (hard bass) ter glasbe iz področja bivše Jugoslavije. Najbolj jih pritegne ritem, energija, kar poudarjajo zlasti mladi, ki poslušajo pop glasbo. Med tistimi, ki pa izpostavljajo besedilo, pa se jim zdi zelo pomembno tudi sporočilo.

... Meni je všeč tudi pri kakšnih rap komadih, da so tudi globja sporočila o rasizmu, pa na primer, o razlikovanju žensk, da nimajo enakih pravic (Beti, Ž).

4.1 Videospot Lagano, izvajalec Challe Salle

Raper z umetniškim imenom Challe Salle (Saša Petrović) v videospotu *Lagano* govori o stereotipni heteroseksualni ljubezenski zgodbi: pevec, ki v videospotu, opravlja različna slabo plačana in nizko vrednotena dela (smetar, čistilec, vrtnar, natakari), si želi osvojiti žensko, ki je v razmerju z bogatejšim moškim. V spodnjem besedilu izpostavljam del, kjer poje o tem, da ji sam ne bo mogel nuditi razkošnega življenja, vendar pa bo z njim lahko srečna v vsakdanjih stvareh:

*Teb je super, fant ti da od avta ključ,
k se pržgejo lučkem teb se zasvetijo učke.
Verjem, bolj bi se svetle, če bi bla z mano,
sedela bi na balkonu in skupi jedla sarmo.*

...

*Psa bi pelu na sprehod, bral bi ti horoskop,
nosu rože cel šop, non-stop blo bi top.*

Pojavlja se povsod, kjer je tudi ona, npr. je vrtnar na vrtu, kjer ona pije koktajl v družbi drugega, bogatejšega moškega. Pojavljanje vse povsod deluje kot zalezovanje, kar izpostavlja tudi pevec:

*... zasledujem te s kolesom,
pa kličem in pišem sporočila in mail-e ...*

Podoba ženske je v videospotu prikazana stereotipno in seksistično, izrazito je poudarjeno njeno telo, zlasti obline (oprsje in zadnjica) in njena prizadevanja za brezhiben zunanji izgled (npr. trening v fitnesu) z namenom ugajanja moškemu. Tudi podoba pevca temelji na izpostavljanju zunanjega izgleda, izklesanega, mišičastega moškega telesa s tatui in brez poraščenosti (z izjemo urejene brade). Prav tako je tudi drugi moški, ki nastopa v videospotu brezhibnega in privlačnega zunanjega izgleda, mišičastega telesa, prav tako s tatui in v primerjavi s pevcem (vsakdanja oblačila, delovna oblačila/ vozi kolo), oblečen v moško obleko, vozi drag avto in ženski podari zlato verižico.

Glavno sporočilo pesmi, kot so razmišljali v fokusnih skupinah mladi, je ljubezen oziroma *nedosegljiva ljubezen* med moškim, ki je nižjega socialno-ekonomskega razreda, in žensko, ki je reprezentirana prek privlačnega telesa, zlasti oprsja in zadnjice ter njenih dolgih svetlih las. Ljubezen oziroma odnos med moškim in žensko se v videospotu materializira v dragih predmetih, kot so luksuzni avto, nakit, oblačila, kar so nekateri mladi ocenili tudi kot odraz

realnosti. Prikazan odnos med bogatejšim moškim in žensko v videospotu nakazuje, tako mladi, tudi pozicijo moških v sodobni kapitalistični in patriarhalni družbi, kjer naj bi bilo za ženske pomemben predvsem ekonomski položaj moškega.

Jaz pa mislim, da je sporočilo tega videospota in celotne pesmi to, da se v današnjem času veliko dogaja, da se ženske odločajo za tiste, ki imajo veliko denarja, čeprav jim niso všeč. In potem se lahko veliko kregajo, veliko je teh kreganj pa ločitev in da je sporočilo, da se odločiš za tistega, ki je bolj ljubeč do tebe, da veš, da boš srečen, srečna z njim, da tudi, če bosta živela v revščini, da se bosta vseeno imela dobro, da si vesel z njim (Ana, Ž, 11).

Konec koncev je lahko še vseeno to, da je tej ženski všeč on, če prihaja iz nižjih družbenih slojev in se ji zdi, da bo njej življenje boljše, če bo z onim, ki je bogat, pa ga mogoče sploh nima rada. Saj to se mi zdi, da se to dosti dogaja (Iza, Ž, 17).

...Čeprav je video spot zelo tak svetel, kar on govori sploh ni veselo. Mogoče poje tako zagreto o tem, da si želi neko osebo pa, da tule ne prihaja iz istega finančnega ozadja kot ona in mu je za to ona nedosegljiva, to v bistvu ni tako vesela tema (Van, 17, M).

... Če punco res hočeš, jo boš dobil ... (Pizza bullet, M).

Sporočilo o tem, da ljubezen ne pozna ovir, če je tista prava, je idealizirana podoba heteroseksualne ljubezni, ki je v skladbi in videospotu zelo dobro prikazana s tem, da moški iz nižjega socialno-ekonomskega razreda, ki je delaven, marljiv, na koncu osvoji spolni objekt, tj. žensko. Ženska v videospotu je reprezentirana kot okrasek moškega, kot objekt, kar izpostavijo tudi nekateri mladi v fokusnih skupinah. Hkrati pa se z reprezentacijo ženske kot spolnega objekta vzpostavlja tudi razmišljanje nekaterih mladih, da je ženska tako rekoč privilegirana, saj ne dela, materialne dobrine ji zagotavlja moški, medtem ko pevec – moški, ki jo poskuša osvojiti, opravlja vrsto slabše plačanih del. Zgolj ena izmed udeleženk fokusnih skupin je izpostavila ekonomsko odvisnost ženske od moškega kot problem.

Bogatejšega moškega v videospotu prav tako ne vidimo pri opravljanju dela, temveč zgolj v prostem času, kar daje vtis, da bogastvo omogoča manj dela in več prostega časa ter uživanja v bogastvu.

Moški in ženske v videospotu so mladi, privlačni, lepi in seksi. Poleg izrazitih uspoljenih vlog žensk in moških, je v videospotu prikazana tudi razredna neenakost pri moških. Medtem ko pri ženski pravzaprav ne izvemo, kaj dela, ker se vedno pojavlja kot okras bogatega moškega in je tudi prikazana prek njegove zgodbe.

V videospotu je ženska reprezentirana kot pasivna, moški pa kot dominantni, aktivni protagonist v osvajanju ženske in v prevladi moči v odnosu z žensko (npr. ko bogatejši moški grobo prime pod roko žensko, s čimer ji 'nakaže', da odhajata iz vrta).

Ženska je tam, da pač samo zgleda lepa (Pizza bullet, M).

V bistvu je ženska spet prikazana kot neka lastnina, tako kot v marsikaterem drugem videospotu (Sara, Ž, 17).

Ona mora biti lepa in to je to, mož bo pač denar prinesel. Ta modelček je pa tudi strašno lep, zaradi tega, da bo njo imel, to je to. Zelo hollywoodsko, pa pač res je ženska tukaj nek objekt, ki mora skrbeti zase, za izgled in za nič drugega, denar prinaša 'kao' njen partner ... (Jaka, M, 17).

On mora trdo delat za vse, za to, da preživi. Kaže ga v raznih poklicih, težaških, njej pa ni treba nič delat in ji je vse na pladnju prinešeno (Hakan, 17, M).

Mladi so večinoma poročali, da je videospot narejen na način, da je všečen, da je zgodba podana na lahkoten način in da tudi pevcev namen ni bil opozoriti na neenakosti in diskriminacijo v družbi. Nekateri mladi so izpostavili zlasti neenakost po spolu in razredu:

Meni se tudi zdi v tem videospotu, da prikazuje to razliko med moškimi in ženskami, da ženska zasluži manj denarja, moški je pa tisti, ki je ponavadi bolj uspešen (Lina, Ž, 12).

Sam video predstavi diskriminacijo, da nižji sloj opravlja manj spoštljiva, manj cenjena dela, prejema nižjo plačo, potem pa na drugi strani bogati, lepi avti, bazen, ležalniki, velik prostga časa, ni potrebno veliko delat, da si to, kar si pa da imaš to, kar imaš (Iza, Ž, 17).

Večinoma pa so se strinjali, da je v pop kulturi ključno ravno to, da ko nova skladba postane hit na lestvicah poslušnosti, to pomeni, da vsi poslušajo to skladbo in da ravno v tovrstnih popularnih skladbah ne gre iskati globljega pomena in posameznega mnjenja, temveč postane pevec/pevka idol mladih, četudi za kratek čas, in tudi njegova oziroma njena delovanja vplivajo na razmišljanja mladih, *on je naš idol, on je to naredil, vsi moramo imet to radi, vsi imamo to radi, to je sigurno najboljše za nas* (Jaka, 17, M).

4.2 Videospot Eminem in Rihanna, skladba Love the Way You Lie

Eminem je belopolt RAP pevec, ki je v svojih skladbah znan po sovražnem odnosu do žensk. V pesmi *Love the Way You Lie* skupaj z Rihanno pojeta o nasilnem intimno-partnerskem odnosu med moškim in žensko. Prikazan je *toksičen* odnos med moškim in žensko, kot ga je označila ena od udeleženk fokusnih skupin, kjer prevladuje ljubosumje moškega, fizično in verbalno nasilje, tudi zloraba alkohola ter opravičevanje moškega, da se nasilje ne bo več ponovilo in prošnja ženski, da se vrne ter hkrati zavedanje, da ta opravičila niso iskrena:

All I know is I love you too much, to walk away now

Come inside, pick up your bags off the sidewalk

...
Told you it's my fault, look me in the eyeball
Next time I'm pissed, I'll aim my fist at the dry wall

...
I apologize eventhough I know it's lies
I'm tired of the games, I just want her back, I know I'm a liar
If she ever tries to fucking leave me again
I'm a tie her to bed and set this house on fire

....

Mladi so se strinjali, da videospot prikazuje nasilen intimno partnerski odnos med moškim in žensko, kjer ženska sicer poskuša oditi, vendar ji moški to fizično prepreči. Glavno sporočilo pesmi je, kot ugotavljajo mladi, da lahko v partnerskih odnosih pride do nasilja in do zlorabe alkohola. Nasilje je prikazano kot obojestransko, videospot pa daje hkrati tudi vtis normalizacije nasilnega in agresivnega odnosa, iz katerega nihče ne odide. Kot je že izpostavljeno, moški prepreči ženski, da bi odšla, pri čemer se ji opraviči in hkrati poje, da bo *naslednjič pest usmeril raje v steno*.

Goreča hiša simbolizira nasilen intimno partnerski odnos, kot izpostavi eden od sodelujočih.

Meni se zdi, da so zelo dobro v videu prikazali eno sceno, ko je gorela hiša, to se mi je tako zdelo kot neka metafora do te bolečine, kako je grozno v hiši, kjer skupaj živita, samo se mi pa zdi, da je to bolj malo ljudi dojelo, kaj pomeni (Matevž, M, 15).

Pri tem nekateri mladi izpostavljajo, da se je potrebno v partnerski zvezi potruditi, vendar do tiste mere, ko partnerja še ne trpita. Tudi sicer, razmišljajo mladi, je *Eminem* v večini videov tako agresiven (Pizza Bullet, 17, M).

Meni se zdi, da so poskušali prikazati ta odnos med dvema, da se imata rada, ampak imata vseeno težave. Da ni vedno lepo, ampak noben od njiju si ne želi končati tega odnosa, čeprav trpita v njem. ... Zdelo sta se mi podobna glede tega, da sta bila obadva agresivna pa sta izražala jezo na ta način. Da sta si bila v tem podobna, ampak, da moški pa, da jo je kakor sem jaz razumela, da se je on potem vse čas opravičeval za to, ampak, da je tudi sam vedel, da ne misli resno in da se bo še enkrat enako zgodilo. Ona je pa hotela pobegniti, ampak ji ni pustil pobegniti pač (Brina, 16, Ž).

Meni se je zdelo, da sta bila nekako enakovredna, oba sta si bila po karakterju nekako podobna, ampak se je potem opazilo, da je bil moški seveda nekako močnejši, tudi fizično in ... pač to se je videlo, da je on več pretepal, samo se je pa tudi vedno nazaj k njej vrnil. (Matevž, M, 15).

Glede na to, da večkrat pokaže, da fant tepe punco, po moje ni tu ravno neke enakosti. Recimo, da more bit punca tista, ki se podleže fantu a ne, to pa pač ni res, ker ne sme biti tako, ker potem zveza zgleda tako kakor v videu (Beti, Ž).

Mladi izpostavljajo, da videospot ne prikazuje enakovrednega odnosa med moškim in žensko. Moški je predstavljen kot dominantna oseba, na primer, več je fizičnega, verbalnega nasilja iz njegove strani in hkrati ženski prepreči, da

bi ga zapustila.

Prisoten je tudi alkohol, kar so na primer, izpostavili nekateri fantje, zlasti v povezavi z nasiljem v družini in v intimno partnerskih odnosih. Jože (17, M) je razmišljal, da moški v videospotu *ponižuje žensko, ko je pijan, je ful bolj agresiven in tepe žensko*. Vlogo moškega vidi tukaj izključno v *vlogi pijandure, ki tepe žensko*.

Mladi v fokusnih skupinah so se strinjali, da v primerjavi z videospotom *Lagano*, videospot *Love the Way You Lie* veliko bolj odraža realnost in odnose med spoloma v partnerskih zvezah. Nekateri ugotavljajo, da je bilo nasilja nad ženskami v preteklosti več zaradi odsotnosti pravic žensk in hkrati pritrjujejo, da je danes ženskam morda lažje oditi iz nasilnega odnosa in moškim na rehabilitacijo zaradi alkohola in povzročanja nasilja.

Ob tem zlasti dekleta v fokusnih skupinah izpostavijo, da tovrsten videospot lahko deluje tudi spodbujevalno za mlade v smislu normalizacije nasilja nad ženskami in širše neenakosti spolov v družbi. V tem kontekstu so mladi tudi opozorili, da lahko videospoti reproducirajo obstoječe odnose neenakosti, diskriminacijo in nasilje.

Zakaj bi to pač ... ja, saj prikazat realnost, samo jaz bi mogoče na malo drugačen način. Ker še zmeraj nasilje, ne vem, če to vidi 13-letnik, pa da je fant, da je že tako malo bolj po naravi nasiln, da to vidi, mogoče bi to v njihovi glavi naredil en premik: "o glej, to pa lahko", ker pač vidijo vsi in: "o glej, to je pa dobro" (Brina, 16, Ž).

Samo mislim tako, da že v zgodovini smo bile ženske manjvredne in se mi zdi, da se to kar vleče naprej. Tudi tako zdaj v dostih družinah je oče glava družine, tako da ja, to bi se moralo spremenit in v bistvu ne s takimi videi to še spodbujat (Lea, Ž, 15).

5. ANALIZA INTERVJUJEV Z UČITELJI_CAMI

V 8 individualnih in 5 skupinskih intervjujih je skupno sodelovalo 20 učiteljic in 3 učitelji iz 9 šol (3 osnovne šole in 6 srednjih šol)⁷. V intervjujih so sodelovale učiteljice in učitelji ter šolski svetovalni delavki, ki poučujejo različne predmete: sociologijo, psihologijo, filozofijo, glasbeno umetnost, etiko, slovenščino, angleščino, španščino, nemščino, geografijo, zgodovino, matematiko in informatiko ter dodatno strokovno pomoč.

⁷ Z namenom zagotavljanja anonimnosti sodelujočih učiteljic in učiteljev v poročilu navajamo zgolj oznako učitelj_ica ter zraven številko in podatek, ali gre za srednjo ali osnovno šolo. Namreč, za samo analizo ni pomembno iz katere šole prihajajo učiteljice in učitelji, saj analiza ne temelji na primerjavi med šolami.

5.1 Spolni stereotipi in šola

Učiteljice in učitelje bi lahko na podlagi odgovorov o obstoju, pogostosti ter intenzivnosti spolnih stereotipov razvrstili v dve skupini. Prvo, manjšo skupino, predstavljajo odgovori, ki gredo v smer, da spolnih stereotipov v šoli ne zaznavajo kot problematičnih niti med kolektivom niti med učenci in učenkami.

Na šoli med otroki, koliko se pogovarjamo, niti niso. Nekako ni tiste spolne delitve v tem smislu, da bi kot problem videla spolne stereotipe na šoli, jih ne vidim (Učiteljica 4, osnovna šola).

Pri nas na šoli prevladujejo punce tako, da je pri nas tega malo (Učiteljica 11, srednja šola).

V drugi, številčno večji skupini, so odgovori o tem, da so spolni stereotipi prisotni v šoli. Izpostavijo naslednje spolne stereotipe:

- delitev dela med spoloma: uspoljena delitev dela iz zasebne sfere, ki jo mladi percepirajo v medvrstniških odnosih v šoli;
- pričakovanja o lepem vedenju, pridnosti in ubogljivosti deklet ter razigranih, bolj aktivnih fantih;
- zunanji izgled, lepota, privlačnost in urejenost pri dekletih;
- odstopanje od podob hegemonne moškosti je označena s homoseksualnostjo pri fantih.

Lahko rečem, da je teh stereotipov še vedno zelo ogromno in se to potem odraža tudi v šoli, v razredih pa pri dijakih. Zdaj mogoče prvi, ki mi pade na pamet je to, da morajo biti punce zelo lepe pa urejene in to je na naši šoli izrazito ... pa ti klasični šolski, da punce so pridne, fantje pa brihtni (Učiteljica 12, srednja šola).

Ko učenci prinesejo malico v razred in ko je treba na koncu počistiti: »To naj babe delajo«. Fantje zgrabijo stvari (košaro): »Jaz bom nesel, jaz sem močan« (Učiteljica 5, osnovna šola).

Najbolj opazim, da učenci hitro določijo spolno usmerjenost na podlagi oblek ali pa, če recimo eden izstopa z drugačnimi zanimanji, ga fantje hitro opredelijo za geja (Učiteljica 20, osnovna šola).

V tej skupini učitelji in učiteljice izpostavljajo, da šola temelji na določenih stereotipih in da tudi sami z lastnimi pričakovanji do učencev in učenk ter lastnimi stereotipi vplivajo na reprodukcijo obstoječih spolnih stereotipov. Od deklet se pričakuje, da so pridna in da se učijo, medtem ko se fantom dostikrat prilepi oznaka, da so leni, ampak pametni.

Jaz mislim, da cela šola deluje na stereotipih, ker ves čas iščemo neke čim bolj učinkovite načine, da čimprej lahko pomagamo mladim. Se mi zdi, da ko je punca, boš tako postopal, ko je fant, boš pa tako. Imamo bližnjice tudi profesorji (Učiteljica 2, srednja šola).

Fantu boš direktno povedal, si malo bolj oster, neposreden, pri dekletih moraš pa zelo pazit, katere besede uporabiš. Izredno je problem njihova samopodoba, moraš pazit, da jih ne bi prizadel, ker so zelo ranljive (Učiteljica 3, srednja šola).

5.2 Nasilje na podlagi spola: problem?

Učiteljice in učitelji v intervjujih poročajo, da je medvrstniškega nasilja malo na osnovnih kot tudi na srednjih šolah. Zlasti fizičnega nasilja med mladimi je manj v primerjavi s preteklimi leti, več je verbalnega, psihičnega nasilja in nasilja prek družbenih medijev, npr. izključevanja.

Nasilje na podlagi spola ni prepoznano kot problem pri sodelujočih učiteljicah in učiteljih, pri čemer največkrat izpostavijo otipavanje deklet in verbalno nasilje nad fanti, ki so označeni za geje.

Punce velikokrat poročajo o tem, ampak jaz mislm, da v razredu se to ne dogaja, ampak v njihovem prostem času, da so punce še vedno velikokrat v neki situaciji, kjer rečejo NE, pa niso slišane (Učiteljica 3, srednja šola).

... je veliko teh fantov, ki pač še niso 'outirani' oziroma mogoče niso ispospolno usmerjeni, pa jih drugi ocenijo, da so. Oni pa so velikokrat žrtve tega (nasilja na podlagi spola) ali nekih teh opazk, skozi morajo to poslušat ... (Učiteljica 12, srednja šola).

... pri telovadbi mora biti zelo intenzivno, neprijetno, ker recimo vsi te fantje, ki ne pašejo čisto v neko tradicionalno vlogo moškega, bodo pri fantih neki 'prcal' spet. In jim bo ful težko, smo imeli tudi dijake, ki so imeli celoletno opravičilo, ker jim je bilo tako neprijetno. Torej, s strani istega spola, ampak zaradi tega, ker mogoče ni tako močna tradicionalna spolna identiteta (Učiteljica 3, srednja šola).

Bolj kot nasilje na podlagi spola učitelji in učiteljice izpostavljajo nasilje oziroma diskriminacijo na podlagi rase in etničnosti.

Češ poglej žico so naredl ne (na meji med Slovenijo in Hrvaško), ti pa ven ne moreš ne, ja ampak oni (begunci) ne morejo noter, sem rekel pa kdo so oni in kako prevladuje nek strah ... Potem pa jemljemo recimo OZN, pa listino OZN in potem gledamo tiste pravice pa vsi, 'ja so ljudje enakopravni', ja so enkopravni, ja so, super. Ali bi imeli Rome v razredu? Ja, to pa ne. Jih vprašam: Zakaj pa ne, če so vsi ljudje enakopravni? Ja, ker delajo težave. ... tam vsi Romi špilajo ta turbofolk, sem rekel, to pa poslušate kot zmešani. Tam so pa vredni. ... grozen prepad je med proklamiranimi vrednotami, ki jih vsi zagovarjajo in obnašanjem, popolnoma ločen, to sta dva svetova, ki se sploh ne dotikata (Učitelj 3, srednja šola).

Poleg večinskega odgovora v intervjujih o tem, da je nasilja med mladimi v šolah malo, pa so učiteljice in učitelji tudi ugotavljali, da je izredno pomembno sodelovanje s starši, saj učitelji pogosto izvedo za neko nasilno situacijo na

koncu, predvsem v primerih ustrahovanj. Hkrati pa so se v fokusnih skupinah izpostavila tudi mnenja, da je za odziv učitelja oziroma učiteljice ključno prepoznavanje različnih oblik nasilja.

Zdi se mi tudi, da profesorji so čisto drugače občutljivi, ker vem, da smo imeli nekaj, ko so se fantje zafrkavali, pa recimo profesor ni prepoznal, da je za reagirat, ampak v smislu 'se bodo že med sabo zmenili' (Učiteljica 3, srednja šola).

Uveljavljen pristop v Sloveniji je ničelna stopnja tolerance do nasilja, kar so intervjuvane učiteljice in učitelji izpostavljali kot ključni pristop pri preprečevanju nasilja med mladimi na šolah. Tovrsten pristop vključuje idejo, da so vsi ključni deležniki (šola, vodstvo, svetovalna delavka/delavec, učitelj/ica, starši/skrbniki) del oblikovanja varnega šolskega okolja in aktivno vključeni v preventivo pred nasiljem. Poleg ničelne stopnje tolerance do nasilja, imajo šole sprejete šolske pravilnike, t.i. postopkovnike v primeru ravnanja nasilja v šoli, kar vključuje različne korake, od pogovora s šolsko svetovalno delavko, razgovora z starši, učenci in učenkami na razrednih urah. V nekaterih šolah so poročali, da so uvedli, na primer, vključevanje mladih (povzročiteljev nasilja) v družbeno koristna šolska opravila (npr. zlaganje stolov), do mediatorstva (otroci usposobljeni kot mediatorji), do pogovorov ter izkustvenega učenja (npr. ogled filma in pogovor, kako se je počutila žrtev nasilja). Tematika spolnih stereotipov, predsodkov, nasilja se obravnava v srednjih šolah večinoma pri predmetih sociologija in psihologija, v osnovnih šolah pa znotraj različnih predmetov (npr. slovenščina, zgodovina), vendar pa so učitelji in učiteljice soglasno poročali, da kadarkoli pride do kakšnega nasilnega dogodka, je potrebna njihova takojšnja reakcija. To pomeni, da na primer, prekinejo z učno uro in se pogovorijo ali da vpeljejo tovrstne teme v vsebino učne ure, ipd.

5.3 Glasba, avdiovizualni mediji in reprodukcija nasilja na podlagi spola ter spolnih stereotipov

Učiteljice in učitelji so se strinjali, da glasba in avdiovizualni mediji, lahko reproducirajo spolne stereotipe in predsodke ter nasilje na podlagi spola. Določena glasba oziroma videospoti, izvajalke in izvajalci s svojim delovanjem in pojavnostjo narekujejo modne trende, ličenje, izpostavljajo pomen zunanjega, privlačnega izgleda, seksi oblin pri ženskah, izklesanih, mišičastih teles pri moških. Večinoma so poudarjali RAP glasbo, slovensko narodno zabavno in turbo folk glasbo kot tiste glasbene zvrsti, za katere vedo, da so spolni stereotipi, predsodki izraziti:

Ne bom rekla samo RAP, ampak tudi ta turbo folk, kjer je moški mačo s 'ketno', ženska mora biti pa lepa, dobro mora zgledat v 'štiklih', z dolgimi nogami (Učiteljica 18, osnovna šola).

Modo zelo narekujejo. Za postavo je treba skrbet, imeti umetne nohte, podaljšane lase. Sploh vdor te južno ameriške glasbe, jaz to bolj spremljam. To je kot turbo folk glasba, čista vzporednica - ženska mora biti suha, visoka, fit, čimbolj obdarjena. Moški pa s 'ketno' in tudi besedila so taka. Ravno zadnjič sem slišala eno pesem, ki ima refren: »Všeč so mi starejši moški, ker mi lahko kupijo veliko stvari, me peljejo na lepe kraje«. To je zdaj hit, neka mlada punca poje, nek moški zraven repa. To je v španščini, refren pa potem tudi v angleščini. Se pravi, ta dvojezičnost, da bistveno sporočilo potem preide v angleščino, da doseže cel svet (Učiteljica 16, osnovna šola).

Narodnozabavna glasba vzpostavlja temeljno razliko, ki je zelo konzervativna vloga ženske kot ikone matere, kot ikone ljubice ... moški je pa tisti, ki se trudi in ona je seveda vse kriva, če mu ne rata ... totalno incestualne pesmi glede matere so. Ta vloga matere, ki je ne bo nikdar zapustil, kljub temu, da ima ljubico, mama je pa ena, ljubic je pa lahko več. Očeta je strašno malo v slovenski narodnozabavni glasbi (Učitelj 3, srednja šola).

Stereotipne reprezentacije spola posledično lahko vodijo tudi do nasilja. Namreč, četudi v glasbi ali avdiovizualnih medijih ni eksplicitno prikazano nasilje, pa vendar, če je ženska reprezentirana kot podrejena, pasivna, da ugaja moškim in moški kot dominantni, aktivni, lahko spodbuja nasilje. Kot ugotavljajo učiteljice in učitelji, so nekateri videospoti, na primer, polni nasilja in agresije, kar daje legitimnost nasilju, povečuje toleranco do nasilja ter s tem tudi normalizira nasilje v družbi. Ena izmed učiteljic izpostavi tudi vpliv na pojavnost anoreksije pri dekletih:

... vitka telesa, ženske manekenke, ki morajo biti vitke. Dekleta so bremenjena s tem, kako izgledajo. ... v obravnavi sem imela eno dijakinjo, ki je bila zelo obremenjena z vitkostjo in je imela anoreksijo. To se mi zdi zelo velik problem naše dobe. In tudi videi redkokdaj kažejo kakšne debelušne ženske ... (Učiteljica 11, srednja šola).

Če glasba lahko reproducira in spodbuja obstoječe spolne stereotipe, pa po drugi strani učiteljice in učitelji pritrjujejo, da so lahko glasba in avdiovizualni mediji tudi učinkovito orodje pri preprečevanju nasilja na podlagi spola. Tako kot se je, na primer, začelo vključevati ženske like kot glavne protagonistke v pravljice, bi bilo potrebno tudi v glasbi presegati stereotipne idealizacije ženskosti in moškosti. Učiteljice izpostavljajo, da že obstajajo nekatere izvajalke oziroma nekatere skladbe, ki opozarjajo na uspoljenost vlog in delitev dela med spoloma, na primer, Jeniffer Lopez s skladbo *Ain't your mama*, pri slovenskih izvajalcih pa Murat in Jose s skladbo *Od ljudi za ljudi*, ki opozarja na ksenofobijo, Zlatko, ki opozarja na družbene probleme, skladba *Strah* od Trkaja. Med predlogi so poleg glasbe učiteljice izpostavljale tudi gledališče zatiranih, ki bi lahko s tematiko nasilja na podlagi spola v šole pripeljale tovrstne vsebine, prav tako dokumentarni filmi ipd.

6. KLJUČNE UGOTOVITVE

Raziskava, ki smo jo izvedli v okviru projekta *Igraj za spremembo*, predstavlja uvid v razmišljanja mladih ter potrebe učiteljic in učiteljev pri preprečevanju nasilja med mladimi v šolah, ne omogoča pa posploševanja ugotovitev na celotno populacijo mladih ter učiteljev in učiteljic. Izsledki tako kvantitativnega (vprašalniki za mlade) kot kvalitativnega (fokusne skupine z mladimi in intervjuji z učitelji_cami) dela raziskave odpirajo izhodišča za nadaljnje raziskovanje nasilja na podlagi spola med mladimi v Sloveniji.

Uvodoma smo izpostavili, da v Sloveniji še ni bila opravljena raziskava na reprezentativnem vzorcu o nasilju na podlagi spola med mladimi. Ob tem velja zapisati, da tudi sicer ni veliko znanstvenih in strokovnih virov o nasilju na podlagi spola (Antić Gaber idr. 2010; Filipčič, 2011). V slovenskem prostoru je pojem nasilje na podlagi spola redko uporabljen v javnem diskurzu, pogostejše nasilje nad ženskami in nasilje v intimno partnerskih odnosih. V intervjujih

so učiteljice in učitelji večinoma soglasno potrdili, da nasilje na podlagi spola ne predstavlja problem v šolskem prostoru. Izpostavili so tudi, da je nasilja v šolah manj v primerjavi s preteklimi leti, zlasti fizičnega, več je verbalnega in psihičnega nasilja med mladimi. Predpostavljamo lahko, da gre za bodisi nepoznavanje samega pojma, kar se je sicer pokazalo v nekaterih intervjujih, kjer je bilo potrebno opredeliti pojem nasilja na podlagi spola bodisi gre za neprepoznavanje nasilja na podlagi spola med mladimi. Hkrati pa je samo nepoznavanje in neprepoznavanje nasilja na podlagi spola lahko povezano tudi s širšo percepcijo o enakosti spolov v Sloveniji. V javnosti je pogosto mišljenje, da neenakosti spolov v Sloveniji ni, da je bila enakost žensk in moških že dosežena z zakonodajo in izenačenostjo pravic za ženske in moške.

V intervjujih so učiteljice in učitelji izpostavljali dve obliki nasilja na podlagi spola, ki ju opažajo v šoli. To sta otipavanje deklet in verbalno nasilje nad fanti, ki so označeni za istospolno usmerjene. Med nekaterimi učiteljicami v osnovni šoli je bilo otipavanje deklet percipirano tudi kot del odraščanja in interakcije fantov z dekleti, kar ni nujno prepoznano kot oblika nasilja. V srednjih šolah je otipavanje deklet redko zaznano. Fantje, ki ne izražajo hegemonne moškosti in ki kakorkoli odstopajo od nje, so hitro označeni kot geji in tarče verbalnih, psihičnih oblik medvrstniškega nasilja tako v zadnjih razredih osnovne šole kot v srednji šoli.

Podobno glede zaznanih oblik nasilja med mladimi, ki so jih izpostavljali učitelji in učiteljice, poročajo tudi mladi. Anketirani mladi izpostavljajo, da so bili pogostejše priča različnim oblikam nasilja kot v vlogi žrtve. Skoraj vsi anketirani so bili priča medvrstniškemu nasilju, v vlogi žrtev pa so najbolj pogosto doživeli verbalno nasilje, spletno nasilje, otipavanje proti svoji volji in fizično nasilje. Skoraj vsako tretje dekle je doživelo otipavanje proti svoji volji, medtem ko je 14,7% fantov doživelo otipavanje proti svoji volji.

Glasba in avdiovizualni mediji lahko reproducirajo spolne stereotipe, predsodke in nasilje na podlagi spola, kar so ugotavljali mladi v fokusnih skupinah na podlagi analize dveh videospotov (Challe Salle, *Lagano*, in Eminem & Rihanna, *Love the Way You Lie*). Stereotipne reprezentacije žensk kot pasivnih akterk, kot spolnih objektov, ter moških kot aktivnih, dominantnih protagonistov zgodb v glasbi in avdiovizualnih medijih reproducirajo in legitimirajo obstoječe spolne stereotipe in predsodke. Hkrati pa mladi izpostavljajo, da če v glasbi in avdiovizualnih medijih, ki prikazujejo nasilje na podlagi spola, na koncu ni nekega preobrata (npr. izstop iz nasilnega intimno partnerskega odnosa), lahko glasba in avdiovizualni mediji spodbujajo normalizacijo nasilja v intimno partnerskih odnosih. Podobno ugotavljamo tudi v intervjujih z učitelji in učiteljicami, ki so izpostavljale, da lahko glasba in avdiovizualni mediji reproducirajo in spodbujajo obstoječe spolne stereotipe, pa so hkrati izpostavile, da predstavljajo lahko tudi učinkovito orodje pri preprečevanju nasilja na podlagi spola in prizadevanjih zoper spolne stereotipe in predsodke.

7. PRIPOROČILA

Na podlagi izsledkov raziskave, ki smo jo izvedli v okviru projekta *Igraj za spremembo*, lahko zaključimo, da bi bilo potrebno v Sloveniji najprej opraviti poglobljeno raziskavo o nasilju na podlagi spola med mladimi, pripraviti ustrezne smernice ter ukrepe politik. Glede na obstoječe študije o nasilju nad ženskami in intimno partnerskem nasilju ter podatke o nasilju, se pokaže, da je nasilje na podlagi spola med mladimi marginalizirana tema tako v raziskovalnem delu kot v kontekstu politik. Nasilje na podlagi spola med mladimi se dogaja tako v medvrstniških partnerskih odnosih kot medvrstniških odnosih v šolskem prostoru in izven njega. Izsledki odgovorov anketiranih mladih in intervjujev z učiteljicami ter učitelji nakazujejo, da nasilja na podlagi spola ne doživijo zgolj dekleta, temveč tudi fantje.

Poleg potrebe po poglobljeni raziskavi o nasilju na podlagi spola med mladimi ter priprave ustreznih ukrepov, predlagana priporočila temeljijo na izraženih potrebah učiteljic in učiteljev za učinkovitejše preprečevanje in odzivanje na nasilje, tudi na nasilje na podlagi spola:

- Več časa tekom šolskega leta bi bilo potrebno posvetiti temam nasilja in odnosov. Učiteljice in učitelji poudarijo, da so zelo obremenjeni z natrpanim učnim programom, zato primanjkuje časa za pomembne življenjske teme, kot so npr. medosebni odnosi, nasilje.
- Delavnice za učitelje in učiteljice z namenom obnavljanja, dopolnjevanja in nadgrajevanja znanja. Delavnice so priložnost tudi za izmenjave izkušenj med sodelujočimi.
- Delavnice za mlade, ki bi morale potekati kontinuirano (npr. enkrat na leto).
- Strokovne vsebine - metode, ki bi jih učiteljice in učitelji lahko uporabili pri svojem vsakdanjem delu z mladimi.
- Dodaten predmet v šoli, npr. vzgoja za medije, ki bi pokrivala različne teme, delali bi analizo reklam, pesmi, itd., kar bi pripomoglo k boljši ozaveščenosti in opolnomočenosti mladih.
- Uporaba avdiovizualnih gradiv pri pouku, npr. video spoti, kratki dokumentarni filmi v slovenščini, ki izpostavljajo in presegajo spolne stereotipe ipd.

8. VIRI

Antić Gaber, Milica, Selišnik, Irena, Šori, Iztok, Rožman, Sara (2010): Zakonodajne politike in nasilje na podlagi spola: Analiza zakonodajnih sprememb v državah pristopnicah EU iz leta 2004. Teorija in praksa, 47(4): 749 - 764.

Balažič, Rebeka (2006): Zavod EMMA. Prispevek na okrogli mizi »Mladi in nasilje v šoli«, str. 8-19. Ljubljana: Zavod EMMA.

European Commission (2017): Report on equality between women and men in the EU. European Union. Dostopno prek: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/2017_report_equality_women_men_in_the_eu_en.pdf (23.7.2018).

European Union Agency for Fundamental Rights - FRA (2014): Violence against women: an EU - wide survey. Main results. Luxemburg: Publication Office of the European Union.

Filipčič, Katja (2011): Pojavnost nasilja in odzivnost na nasilje v zasebni sferi in partnerskih odnosih. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Kuhar, Roman (2009): Nasilje v šolah. Narobe. Dostopno prek: <https://narobe.si/raziskava-o-glb-t-mladih/> (23.7.2018)
Rezolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2015–2020 (ReNPEMŽM15–20). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO108>

Urad za enakost: Nasilje med zmenkanjem. Dostopno prek: http://www.arhiv.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/tematski_posveti/enkrat_ni_nobenkrat_posvet_o_nasilju_med_zmenkanjem/nasilje_med_zmenkanjem/index.html (4.9.2018).

Zabukovec Kerin, Katja (2006): Društvo za nenasilno komunikacijo. Prispevek na okrogli mizi "Mladi in nasilje v šoli", str. 43-47. Ljubljana: Zavod EMMA.

For more information: <http://playitforchange.org/>

Project partnership

